

Український феномен „афганського” руху

Сергій Червонописький,
голова Української спілки ветеранів Афганістану
(воїнів-інтернаціоналістів)

Розвал СРСР різко змінив політичне й економічне становище у всіх колишніх радянських республіках. Умови в нових державах виявилися дуже різними. Отже, й „афганці” змушені були боротися за свої інтереси по-своєму, застосовуючи різну стратегію і тактику. В Україні вже невдовзі після проголошення незалежності, про „афганців” заговорили як про організовану силу, здатну істотно впливати на суспільно-політичні й соціально-економічні процеси. Це стало наслідком концептуально добре продуманої й послідовно здійснюваної багатовекторності нашого руху.

Нові реалії поставили „афганців” України (без перебільшення) перед проблемою виживання. Ми мали боротися за своє місце в суспільстві, за право на існування нашої організації. Важливо було визначити стратегію й тактику в нових історичних умовах. Це завдання частково виконала II позачергова конференція Спілки, що відбулася в Києві 24 – 26 жовтня 1991 року. Делегати внесли зміни й доповнення до Статуту організації, визначили основні напрями діяльності. Конференція перейменувала Спілку воїнів-інтернаціоналістів України на Українську спілку ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів) – УСВА.

Основні цілі УСВА не зазнали істотної трансформації. Ними залишалися: соціальний і правовий захист воїнів-інтернаціоналістів, інвалідів, членів сімей наших товаришів, що загинули в боях; надання „афганцям” психологічної, моральної, матеріальної підтримки; сприяння лікуванню, зміцненню фізичного й морального стану воїнів-інтернаціоналістів, їх соціальній адаптації та підвищенню суспільної активності; сприяння державним і громадським організаціям України у вихованні молоді. Першочерговим нашим завданням було зберегти УСВА, її регіональні й первинні організації.

За радянської влади не існувало Державного комітету у справах воїнів-інтернаціоналістів чи відповідної Комісії Верховної Ради. Після подій 1991 року ми вирішили „воювати” за свій, „афганський” Комітет

у парламенті, бо розуміли, що без державної підтримки УСВА буде важко вести боротьбу за існування. В умовах багатопартійності, що вже складалася, ми вважали за необхідне створити й свою партію.

Основні контури стратегії і тактики обговорили учасники науково-практичної конференції УСВА „Залп 150 тисяч” у жовтні 1992 року. Пізніше її висновки було викладено в програмі організації на перехідний період. Для кращого розуміння процесів того часу, позиції нашої Спілки та її цілей коротко викладу основні положення програми.

Українська спілка ветеранів Афганістану, зазначалось у програмі, є рухом, що об'єднує воїнів-інтернаціоналістів усіх категорій, членів їх родин, а також громадські організації, колективи, групи й окремих громадян, які підтримують Спілку ідейно і матеріально, захищають її інтереси, не відокремлюючи їх від інтересів усього українського народу.

Спілка усвідомлювала, що Україна переживає період важливих політичних і економічних реформ. Приєднуючись до справи розбудови незалежної демократичної української держави, УСВА виступає за збереження і примноження надбаних українським народом історичних, культурних цінностей. Виходячи з цього, Спілка визначала на цей період таку програму дій.

У сфері політики Спілка вирішила брати активну участь в демократичному процесі. Ми заявили, що нашу повну підтримку одержить тільки той напрям у політичному житті, що має на меті забезпечити гідне життя людини. Нам дорогі честь країни і пам'ять пращурів, ідеали демократії, свободи й гуманізму. У своїй діяльності Спілка підтримувала конституційний порядок, Декларацію про державний суверенітет України, Акт проголошення державної незалежності України, керувалась чинним законодавством, виступала за збереження громадянського миру, консолідацію всіх сил суспільства та свою готовність до діалогу.

У сфері ідеології ми висунули гасло: не насильство, не мітинги, а реальні справи. Ми виступили проти як „лівих”, так і „правих” крайнощів. Ми виступили за свободу віросповідання і свободу слова, за повну гласність у всіх сферах, за рівноправність всіх націй і народностей. Наш рух ставав реальною силою у справі консолідації суспільства, адже він інтернаціональний за своїм складом і сильний братніми зв'язками з воїнами-інтернаціоналістами за межами України.

В економічній сфері Спілка, в контакт з державними органами, основну свою діяльність спрямовувала на формування власних виробничо-комерційних, фінансових структур і матеріальної бази для вирішення статутних завдань і задоволення потреб населення, а також на проведення іншої, у рамках законодавства, практичної діяльності. Спілка та її відділення через свої госпрозрахункові підприємства сприяли: забезпеченню трудової зайнятості воїнів-інтернаціоналістів, членів їх сімей і сімей воїнів, що загинули або пропали безвісти, освоєнню членами Спілки необхідних народному господарству професій, підвищенню їх

освітнього рівня; розвитку науково-дослідної роботи в економічній, соціальній, правовій та іншій галузях знань, спрямованих на вирішення проблем інвалідів та осіб, що потребують психологічної підтримки, соціальної адаптації, правового захисту. Визнаючи форми власності, що існували тоді, й нові, що виникали в ринкових умовах, підтримуючи приватизацію, Спілка виступала проти безоглядного присвоєння й розкрадання державного майна, за його раціональне використання в інтересах народу, за часткову безплатну (або шляхом продажу) передачу його у власність трудових колективів.

У законодавчій галузі ми виступали за правову систему, котра б визначала рамки діяльності тріади влади і повноважень посадових осіб, за якнайшвидше прийняття нової, демократичної Конституції, що забезпечила б рівні можливості всіх громадян при верховенстві закону.

УСВА також засудила війну як спосіб вирішення політичних проблем. Від тягаря воєн та їх наслідків завжди потерпає простий народ. Тільки на афганській війні загинуло майже 3,5 тисячі наших співвітчизників, більше 4 тисяч стали інвалідами, і їх кількість постійно зростає. 72 особи вважаються такими, що пропали безвісти. Спілка розпочала вироблення й реалізацію своїх програм соціальної, медичної й психологічної реабілітації людей, які постраждали від афганської війни, керуючись принципами як доброчинності, так і створення умов для вільного вибору професії, заняття згідно з можливостями й освітою. Ці програми ми пропонували зробити складовими широкомасштабної державної програми, яка б включала такі аспекти: сприяння лікуванню й зміцненню фізичного і психологічного стану воїнів-інтернаціоналістів, соціальної адаптації та підвищенню їх соціальної активності; увічнення пам'яті полеглих; звільнення співвітчизників, що перебувають у полоні, пошук тих, хто пропав безвісти; формування позитивної громадської думки про воїнів-інтернаціоналістів, які виконували свій обов'язок і не можуть нести відповідальності за авантюрні рішення політиків [1].

На той час до складу Спілки увійшли 24 обласні і 457 первинних відділень. В структурі центрального правління УСВА діяли Всеукраїнська рада сімей воїнів, що загинули в Афганістані, Релігійне товариство сімей полеглих і ветеранів Афганістану, Жіночий комітет учасниць афганської війни й локальних військових конфліктів в інших державах, об'єднання цивільних фахівців, що працювали в регіонах бойових дій, всеукраїнська асоціація „Афганці Чорнобиля”.

Так почав формуватися **основний вектор „афганського” руху в Україні – громадський**, репрезентований УСВА.

III звітно-виборча конференція УСВА відбулася 10 грудня 1994 року в Запоріжжі. Делегати обговорили доповідь президії Спілки „Про напрями діяльності УСВА у вирішенні проблем соціального захисту ветеранів війни та завдання організації в нових економічних і політичних умовах”. „Афганці” відзначили, що завдання, які ставила перед собою організація на

попередній конференції, в основному виконано. Було прийнято постанову і кілька звернень: до керівників держав СНД – з проблем збереження миру, дотримання норм міжнародного гуманітарного права й осуду найманства; до керівництва України – щодо додаткових заходів для соціального захисту сімей полеглих, необхідності суворого дотримання положень Закону України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”; до ветеранських та інших громадських організацій України й СНД – про єдність дій і необхідність збереження мирного характеру перетворень у країні [2].

IV звітно-виборча конференція УСВА відбулась 1999 року у два етапи. Перше засідання було 27 травня в Києві. На ньому делегати заслухали звіт правління про роботу за минулі п'ять років, обрали новий склад правління, ревізійну комісію, голову УСВА та його заступників. Мені знову товариші виявили високу довіру, обравши головою організації. Другий етап відбувся 17 грудня того ж року в Хмельницькому. На ньому затвердили нову редакцію Статуту й розглянули питання „Про організаційно-політичне зміцнення „афганського” руху”. Передбачався комплекс організаційних і політичних заходів, які мали сприяти подальшому згуртуванню організації та підготовці до виборів народних депутатів України 2002 року [3].

V звітно-виборча конференція УСВА також проводилася в два етапи. Перший відбувся в столиці 15 травня 2004 року. Він визначив такі пріоритетні напрями діяльності на наступний період: максимальне використання парламентських виборів 2006 року для посилення своїх політико-представницьких можливостей у законодавчих і виконавчих органах влади; участь в удосконаленні законодавства, виробленні нормативно-правових актів для поліпшення соціального захисту ветеранів війни і родин полеглих; сприяння органам влади всіх рівнів у проведенні ефективної соціальної політики й створення та реалізації державної системи реабілітації, лікування, протезування, зміцнення здоров'я й морально-психологічного стану ветеранів і сімей полеглих; надання всебічної індивідуальної моральної і матеріальної підтримки членам організації; увічнення пам'яті полеглих; активна участь у військово-патріотичному вихованні молоді; розвиток співробітництва з ветеранськими організаціями України та інших країн СНД у вирішенні соціальних проблем ветеранів, родин полеглих [4].

За 15 років діяльності наша Спілка організаційно зміцніла, чимало зробила для вирішення життєво важливих проблем ветеранів. Зараз у кожному районі України в середньому живе 100 – 150 „афганців”, а це, якщо користуватися військовою термінологією, рота. В областях – від 2 до 10 тисяч ветеранів, що дорівнює повнокровним частинам і з'єднанням. Усього ж в Україні проживає близько 150 тисяч ветеранів афганської війни – це навіть більше чисельності 40-ої армії. Наші організації діють у всіх містах і майже в 600 адміністративно-територіальних районах, маючи близько 700 тисяч своїх прихильників. Затвердивши фіксоване членство,

1999 року УСВА перейшла ще й на єдиний Статут для організацій всіх структурних рівнів.

Важливо підкреслити, що УСВА є єдиною всеукраїнською громадською організацією такого роду – іншої загальнонаціональної структури, яка б об'єднувала певні групи „афганців”, в країні немає. Зазначимо, що, наприклад, в Росії на статус основного всеросійського об'єднання „афганців” претендує щонайменше сім організацій.

В УСВА не було скандальних конфліктів як у внутрішньоспілчанському, так і в економічному чи політичному житті. Цьому значною мірою сприяло те, що на початку 1990-х років Спілка офіційно відмовилася від державних пільг у господарсько-комерційній діяльності. УСВА має в кожній області власні базові підприємства. Вони переважно будують житло й виробляють будівельні матеріали. Це дозволяє створювати робочі місця для ветеранів, вирішувати їх житлові проблеми. Приміром, тільки 2000 року в Черкасах „афганська” фірма „Інтербуд” збудувала й передала ветеранам 58 квартир. Погодьтеся, що, як на теперішні часи, це немало. Всі платежі в державний бюджет підприємства Спілки вносять повністю, вони ніколи не користувалися чужими грошима. УСВА не дозволила „примазатися” до нашого руху кримінальним структурам, зберегла чистоту своєї діяльності, авторитет у суспільстві.

Проте до стовідсоткового державного рівня вирішення ветеранських проблем ще далеко. Тому пошук додаткових джерел фінансування лишається актуальним питанням. У цій сфері ми активно співпрацюємо з органами місцевої влади. Наприклад, сесія Харківської міськради повністю звільнила від сплати комунальних платежів сім'ї полеглих в Афганістані, а також сім'ї ветеранів, що померли вже після війни.

Подібні рішення прийняті в Чернігівській, Сумській, Луганській, Львівській та інших областях. В Криму Рада міністрів автономії регулярно надає матеріальну допомогу родинам полеглих, інвалідам, ветеранам афганської війни. У Черкасах 22 родини полеглих щоквартально одержують по 120 гривень за рахунок благодійного фонду центру виховання молоді „Вулкан”. З 2003 року в Сумській області діє Благодійний фонд соціального захисту УСВА, через який надається матеріальна підтримка родинам полеглих, інвалідам, ветеранам, госпіталям, де лікуються учасники афганської війни, інші ветерани-інтернаціоналісти.

Одним з головних завдань нашого руху лишається сприяння створенню державної системи реабілітаційно-лікувальних закладів. Нині в країні живе 6481 інвалід афганської війни. І їх число, на жаль, зростає. Даються взнаки поранення, контузії, хвороби, отримані в Афганістані.

Базовими в медико-санаторній, психологічній реабілітації й лікуванні для нас лишаються госпіталь „Лісова поляна” в Києві та санаторій ім. М. Семашка в Криму. Відзначу, що в міжнародному конкурсі серед 187 лікувальних установ СНД подібного профілю наш госпіталь 2003 року посів третє місце. Крім практичної лікарської діяльності фахівці госпіталю,

очолювані заслуженим лікарем України В. Неродою, проводять значну науково-дослідницьку роботу. Згідно з їх висновками, „афганський синдром” все ж існує – як би не хотілося декому з можновладців ігнорувати цей трагічний факт.

Проте діяльність наших лікувальних установ могла б бути ефективнішою, якби не проблеми, які УСВА власними силами вирішити не в змозі. Хоча госпіталь і фінансується з держбюджету, коштів бракує. Щоб допомогти йому, Спілка розподілила палати за територіальними організаціями. Вони своїми силами підтримують їх у належному стані. УСВА готова надати допомогу в постачанні овочами, фруктами, аби, з одного боку, поліпшити харчування, а з іншого – зменшити витрати на продукти й збільшити на лікування. Але госпіталь не може прийняти таку допомогу. Парадокс: це заборонено чинним законодавством, відтак може викликати каральні санкції КРУ. Складна ситуація склалася і з санаторієм. Його будівля стоїть вже друге століття, отже потрібен капітальний ремонт. Коштів для цього ми не мали, державного фінансування теж. Зараз санаторій влада хоче зовсім відібрати

Загалом мережа лікувальних закладів для інвалідів і ветеранів війни постійно розширюється. Нині в регіонах діє 30 госпіталів для інвалідів. Розширюється мережа госпітальних відділень і палат в обласних, міських і районних лікарнях. Їх послугами користуються й ветерани афганської війни. УСВА домагається, щоб цими послугами могли користуватися й члени родин полеглих, а для всіх ветеранів було запроваджено обов'язкову щорічну диспансеризацію.

Серед соціальних проблем, якими опікується наша Спілка, однією з найгостріших залишається житлова. 2000 року УСВА домоглася, щоби Генеральна прокуратура перевірила, як у регіонах дотримуються вимоги Закону, згідно з якими будується житло для ветеранів війни і сімей полеглих за рахунок 1,5 % податку на прибуток. Було виявлено багато недоліків у нагромадженні й використанні цих засобів; децю вдалося виправити „на ходу”. Однак стагнація житлового будівництва в глибинці змусила нас піти далі. Спілка ініціювала внесення змін до Закону „Про оподаткування підприємств”, згідно з якими з 2002 року дозволено за рахунок 1,5 % не тільки будувати, але й купувати житло на вторинному ринку. І ситуація децю поліпшилася. За п'ять останніх років одержали житло понад 2,5 тисячі учасників бойових дій і членів родин полеглих.

Аналізуючи ситуацію, ми дійшли висновку, що проблеми фінансування пільг, лікувально-санаторного обслуговування, ветеранського законодавства, житлового будівництва та інших складових соціального захисту не були б такими гострими, якби не таке лихо, як безробіття серед не старих ще за віком ветеранів афганської війни. Передусім це стосується західних регіонів, де майже половина наших побратимів змушена шукати будь-яких заробітків, нерідко й за межами країни. Нелегко жити членам нашої організації й на селі, де не кожен має можливість проявити себе в

аграрному секторі, особливо у фермерстві.

Розуміємо, що проблема має загальнодержавне звучання і є наслідком всеукраїнського економічного безладдя. І все ж Спілка докладает зусиль для її вирішення. Заснувавши на різних рівнях 618 комерційних структур, УСВА прагне через них забезпечувати роботою членів організації. Ефективно працюють охоронні фірми. Вже маємо прецеденти, коли „афганські” організації через свої структури забезпечують охорону на всіх підприємствах, у магазинах, кафе, барах цілих районів. Цей досвід вартий поширення, особливо в сільській місцевості.

Вважаю, немає жодної розсудливої людини, котра б не погодилася з такою думкою: увічнення пам'яті полеглих на війні – свята справа. В Україні споруджено 231 пам'ятник, у тім числі в усіх обласних центрах (крім Сум), у багатьох великих містах і районних центрах. З 1994 року в Києві діє Храм-Пам'ятник жертвам афганської війни – Церква Воскресіння Христового. Створено єдиний в СНД Центральний державний музей воїнів-інтернаціоналістів „Твої, Вітчизно, сини. Обов'язок. Подвиг. Трагедія”. У столиці 3 грудня 1994 року відкрито Всеукраїнський пам'ятник-меморіал. Тепер на його гранітних плитах виکارбовано імена всі наших земляків, що загинули в Афганістані.

Нинішній Україні, особливо в сучасному тривожному світі, небезпечно забувати уроки історії, у тому числі й уроки афганської війни. Направлення 2004 року українського миротворчого контингенту в Ірак показало, що ці уроки належно не вивчені. Тому продовжуємо боротися за історичну об'єктивність відтворення подій не такої далекої давнини. Над цим працює група фахівців-істориків і політологів. Домагаємося внесення об'єктивних історичних відомостей у шкільні й вузівські підручники, заохочуємо публікацію книг і статей з афганської тематики.

Важливу роль у цій справі відіграє наша газета „Третій тост” – вона виходить з 1992 року. Налагоджено активне співробітництво з іншими засобами масової інформації, як друкованими, так і електронними. Тільки між 10-ю і 15-ю річницями виведення військ з Афганістану з'явилося понад 600 важливих публікацій. Нині вітчизняна бібліографія про афганську війну (правда, переважно поетичного й мемуарного характеру) налічує понад 60 найменувань [5]. Поет-„афганець” В. Слапчук 2004 року за свою творчість відзначений Державною премією України ім. Т. Шевченка. В Україні і за межами країни широко відомі твори В. Аблазова, В. Кошелєва, К. Оборіна та інших авторів афганської тематики. Рейтинговими протягом кількох років тримаються телепрограми „Польова пошта пам'яті”, „Справа честі”, радіопроеграма „Пам'ять”, які створюються за підтримки УСВА.

З перших днів свого існування „афганський” рух визначив статутним завданням військово-патріотичну роботу з молоддю й підлітками. У березні 1998 року було утворено всеукраїнське патріотичне об'єднання „Майбутнє України”. Нині у його складі понад 100 центрів і клубів патріотичного виховання, де навчається майже 11 тисяч дітей, підлітків, юнаків і дівчат.

Осередки об'єднання діють в 17 областях. Останнім часом з'явилися нові, масштабніші форми патріотичного виховання. За активної участі УСВА 2004 року було започатковано Всеукраїнський героїко-патріотичний фестиваль „Ветерани – Молодь – Майбутнє”, присвячений 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні.

Не менш важливим вважаємо співробітництво УСВА з іншими авторитетними громадськими рухами – аж до створення міжнародних структур або участі в нині діючих. Ініційовані „афганцями” такі інтеграційні процеси розпочалися з моменту реєстрації 1997 року всеукраїнського об'єднання „Соціальна справедливість”, співзасновниками якого разом з УСВА стали Організація ветеранів України, союз „Чорнобиль України”, Союз організацій інвалідів України. Вони сконсолідували майже 17 мільйонів осіб, що потребують активного соціального захисту. При цьому значно зросли можливості постійного діалогу із законодавчою й виконавчою владою. Більш дієвим й оперативним стало реагування об'єднаних сил на спроби державних структур соціально ущемити права членів цих громадських рухів.

Від початку 1992 року став набувати реальних обрисів і **другий вектор нашої діяльності – державний**. Тодішній Президент України Л. Кравчук підписав Указ про створення при Президентові України Комітету ветеранів війни в Афганістані й військових конфліктах в інших країнах (далі – Комітет). Його головою було призначено мене. 12 березня 1992 року Президент затвердив Положення про Комітет. Згідно з цим документом, перед Комітетом ставилося завдання спільно з державними органами й громадськими організаціями здійснювати в Україні єдину державну політику з правового, соціального і політичного захисту ветеранів війни в Афганістані, військових конфліктів в інших країнах, членів родин полеглих, полонених і тих, що пропали безвісти, а також цивільних фахівців, які працювали за кордоном в регіонах військових конфліктів.

Комітет одержав право контролювати дотримання міністерствами й відомствами відповідних законодавчих і нормативних актів, одержувати від них необхідні документи, статистичні, аналітичні матеріали, необхідні для роботи; залучати учених, фахівців для вивчення відповідних питань, скликати конференції, семінари, наради зі своїх питань; вступати в безпосередні контакти з відповідними організаціями інших країн, підписувати з ними двосторонні та багатосторонні угоди.

При Комітеті діяла координаційна рада у складі голови Комітету, його заступників, керівників УСВА, інших відповідальних працівників. Згідно з Положенням про Комітет, до складу ради входили також перші заступники міністрів: економіки, оборони, іноземних справ, охорони здоров'я, соціального забезпечення, праці, молоді й спорту, культури.

Комітет довів свою спроможність вирішувати соціальні проблеми ветеранів-„афганців” на державному рівні. Наслідком цього стало формування на його основі (4 січня 1997 року) Комітету України у справах

ветеранів війни і військових конфліктів в іноземних державах при Кабінеті Міністрів України. Наприкінці 1999 року ця структура була реорганізована в Державний комітет України у справах ветеранів, який опікувався більш ніж 15 мільйонами ветеранів війни, військової служби і праці, десятками громадських організацій та об'єднань. В АРК, в кожній області, в Києві і Севастополі, в багатьох районах працювали представники Держкомітету, які в тісній взаємодії з місцевими органами влади вирішували ветеранські проблеми на регіональному рівні.

Такого центрального органу виконавчої влади не було в жодній з країн СНД. Не випадково на засіданні Координаційної ради Комітету у справах воїнів-інтернаціоналістів при главах урядів держав-учасниць СНД 1999 року було прийнято звернення до Президента України Л. Кучми з проханням рекомендувати президентам інших країн СНД утворити аналогічні державні структури.

На перший погляд, наш Комітет одержав широкі повноваження. Та не забуваймо, що радянські закони практично вже не працювали, а 1992 року статус ветеранів війни в Афганістані, військових конфліктів в інших державах, членів родин полеглих, цивільних фахівців, що працювали в зонах збройних конфліктів, законодавством України ще не був визначений. Звідси й серйозні проблеми, з якими стикалися і УСВА, і Комітет. Відтак цілком закономірно визначився **третій вектор українського „афганського” руху – законодавчий.**

Тут ми бачили кілька основних завдань. Перше – це створення комітету у справах „афганців” у Верховній Раді України. Друге – лобювання законопроектів про статус „афганців”, членів сімей полеглих, учасників інших збройних конфліктів. Третє – підготовка або участь у підготовці й ухваленні нормативно-правових актів центральних і місцевих органів виконавчої влади з проблем „афганців”. Четвертий напрям – максимальне входження ветеранів афганської війни в органи влади.

На початку 1992 року УСВА внесла до Верховної Ради пропозицію про створення окремої комісії у справах воїнів-інтернаціоналістів. Її нібито сприйняли, і на одній із сесій тодішній голова парламенту І. Плющ поставив наш проект на голосування. Більшість депутатів проголосувала „за”. Але далі відбулося щось безглузде. Голові і деяким депутатам забаглося переголосувати пропозицію. В такий спосіб важливе рішення скасували. Верховна Рада ухвалила створити Комісію у справах ветеранів, пенсіонерів та інвалідів.

У жовтні 1991 року на своїй конференції ми висловили думку про необхідність прийняття закону України про статус ветеранів воєн. Президент Л. Кравчук нас підтримав і навіть запевнив, що український закон буде кращим, ніж колишній союзний. Потім президія УСВА не раз письмово зверталася до Голови Верховної Ради з пропозицією якомога швидше розглянути цей законопроект. Розуміючи складне економічне становище країни, ми рекомендували вводити в дію закон протягом 1994

року поетапно. Перший етап - для інвалідів і сімей полеглих. Другий - для інших категорій. Але парламент не пристав на наші пропозиції.

Очевидно, це пояснюється кількома факторами. По-перше, улітку 1993 року було підписано міжнародну угоду про державну соціальну допомогу членам сімей військовослужбовців, членів сімей полеглих в Афганістані та інших країнах, у яких велися бойові дії. Держави СНД визнали за необхідне поширити на сім'ї полеглих пільги, передбачені для членів сімей військовослужбовців, що загинули в роки Великої Вітчизняної війни. Але вони не прирівнювалися до інвалідів війни. По-друге, коли ми готували проект декрету Кабінету Міністрів про родини полеглих, Верховна Рада позбавила уряд права приймати такі декрети. 22 жовтня 1993 року було ухвалено Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”. Але обділеними виявилися сім'ї полеглих. Ці дискримінаційні положення чинні й нині.

Та варто зазначити, що цей закон заклав фундамент законодавства з соціального захисту ветеранів воєн, у тому числі й афганської. Він став першим і найдосконалішим на той час законодавчим актом, що стосувався ветеранів, якщо порівнювати з тими, що з'явилися пізніше в країнах СНД. Закон відіграв важливу роль у соціальному захисті ветеранів протягом найскладнішого періоду політичного й соціально-економічного становлення незалежної України. Пільги, закладені в законі, багатьом допомагають виживати й сьогодні.

Є і такий важливий момент, що створює певну напругу у фінансовому наповненні Закону „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”. За роки, що минули після набрання ним чинності, Верховна Рада ухвалила низку законів щодо пільг окремим категоріям громадян. Однак ці категорії так і лишилися користувачами основного ветеранського закону. У зв'язку з цим Держкомітет у справах ветеранів та УСВА 2002 року виробили й подали пропозиції щодо „розвантаження” цього Закону від тих категорій осіб, що користуються пільгами, передбаченими іншими законодавчими актами.

За Конституцією України, громадські організації не володіють правом законодавчої ініціативи. Можливо, з розвитком громадянського суспільства потужні, структуровані організації, такі як, наприклад, УСВА, його й одержать. Однак нам здається, що це питання потрібно порушувати вже сьогодні. Поки ж нас виручає **багатовекторність** діяльності нашого руху. Тільки за останні 5 років Спілка разом з Держкомітетом у справах ветеранів внесла пропозиції щодо майже півсотні нормативно-правових актів вищих органів влади. З них: до Законів України - 14, Указів і Розпоряджень Президента - 16, Постанов і Розпоряджень Кабінету Міністрів - 18. Вважаю, це стало результатом конструктивного співробітництва з Комітетом Верховної Ради України у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів.

Ми завжди прагнули збільшити представництво ветеранів у Верховній

Раді України та в місцевих радах. Нині депутатами обласних рад обрано 27 ветеранів-„афганців”, міських – 81, районних у містах – 47, районних – 222, селищних – 57, сільських – 77. Міськими головами працюють 4 ветерани, головами селищних рад – 2, сільськими – 20. Це непогані досягнення. Але наші товариші у цих владних структурах далеко не все можуть зробити для захисту інтересів членів УСВА. Причина – недосконалість законодавчої бази, а відтак і недостатнє фінансове наповнення ветеранських законів, слабка взаємодія з місцевими органами влади в багатьох регіонах тощо.

Четвертий вектор афганського руху – політичний. Він довго був представлений такою партійно-політичною структурою, як Українська партія справедливості – Союз ветеранів, інвалідів, чорнобильців, „афганців” (УПС – СВІЧА). Українська партія справедливості (УПС) заснована 19 грудня 1992 року з ініціативи УСВА й за підтримки кількох громадських організацій, насамперед Організації ветеранів України і союзу „Чорнобиль Україна”. 9 лютого 1993 року партію зареєструвало Міністерство юстиції України.

Основними принципами партії є: соціальна справедливість; демократія й політичний центризм; гармонійне поєднання інтересів громадянина і суспільства; рівна відповідальність кожного перед законом і верховенство права; свобода слова і свобода совісті.

19 липня 2004 року партія провела VIII з’їзд, успішно пройшла перереєстрацію й почала підготовку до наступних виборів народних депутатів України.

Проте життя, суспільно-політичні процеси перебувають в постійній динаміці. Тому вони вплинули й на загальний стан багатовекторного „афганського” руху. Прихід до влади команди В. Ющенка одразу позбавив нас державного вектора. В рік Ветерана України, незважаючи на рекомендації Верховної Ради, громадськості, Комітету у справах воїнів-інтернаціоналістів при главах урядів держав СНД, В. Ющенко своїм Указом зліквідував Державний комітет України у справах ветеранів [6].

Це змусило нас вибудовувати дещо інші засади нашої організаційної єдності, політичної діяльності. Після напружених дебатів в осередках, обговорення на семи засіданнях правління УСВА ми дійшли висновку про необхідність стратегічного партнерства УСВА з Соціалістичною партією України та злиття нашої партії УПС – СВІЧА з нею. Це питання було винесено на обговорення і затвердження другого етапу V звітно-виборчої конференції та IX ліквідаційного з’їзду партії, які відбулися 1 червня 2005 року [7].

На конференції та з’їзді делегати проаналізували досвід, здобутий у попередніх виборчих перегонях, причини невдач, аби 2006 року виступити гідно. При цьому, відповідно до розробленої стратегії дій, завдання поставлено жорстко: увійти до рад усіх рівнів – від сільської до Верховної (на базі фракції соціалістів). У політизованому суспільстві це цілком реально, адже в українській „глибинці” в кожному населеному пункті

живуть і активно діють якщо не „афганці”, то інші ветерани, а також „чорнобильці” та інваліди.

Делегати затвердили Угоду про стратегічне партнерство Соціалістичної партії, Української партії справедливості – СВІЧА та Української Співки ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів), підписану 22 квітня.

Наш вибір не випадковий. По-перше, програмні ідеї Соцпартії нам дуже близькі. Програма партії СВІЧА та статутні цілі УСВА майже накладаються на програму СПУ, особливо в соціальній частині.

По-друге, в лівому політичному спектрі України, усвідомлено нашому, не бачимо партії більш близької нам за духом і лінією поведінки. Вже півтора десятиріччя СПУ діє послідовно і порядно, захищаючи інтереси більшості громадян.

По-третє, Соцпартія – не просто досвідчена парламентська партія. Вона має на місцях розгорнуту структуру з позитивним іміджем. Це дасть можливість спільно здобути більше місць в органах представницької влади різних рівнів.

Трансформувавшись з часом у реальну політичну силу, пройшовши через випробування в кількох виборчих кампаніях, Співка стала єдиним політичним виразником інтересів найупослідженішої частини громадян України. Відтак тільки вона спирається на потужну соціальну базу. І своєрідність її в тім, що вона не страждає на ідеологічну зашореність, а має послідовну соціальну програму дій. Висунувши на перший план соціальну політику, що спирається на соціал-демократичні цінності, УСВА викликала тим самим інтерес у соціально незахищеної частини електорату. Саме ця частина громадян позитивно сприймає перспективу входження у владу плеяди соціальних реалістів, що добре розуміють, де приховано „безплатний сир” і чи впаде на нас „манна небесна”. „Афганці” з власного досвіду знають: марно чекати милості і від фінансово-олігархічних сил з їхніми кишеньковими партіями, і від Президентів з їх урядами. Необхідно, щоб наші представники брали безпосередню участь як у представницькій, так і у виконавчій владі.

Незважаючи на різного роду політичні й соціальні потрясіння в країні, громадська думка все більше зосереджується на наступних парламентських і місцевих виборах. Причому, явне фіаско в спробах дестабілізації ситуації зазнають полярні сили – від комуністів до опозиціонерів на кшталт крайніх націоналістів. На політичну арену виходить конструктивна сила, спроможна брати продуктивну участь у державному будівництві. Помітне місце в її складі посідає і „афганський” рух. Саме він має потужний потенціал критичного впливу на діяльність кланово-фінансових структур, що поділили між собою радянську спадщину. Це довели наші акції протесту під гаслом „Разом ми – сила”, які відбулися в Києві та регіонах країни 31 травня та 2 листопада 2005 року.

Організаційно й політично „афганський” рух зростає разом з незалежною Україною. Його історія – це частка історії країни з її

політичними, економічними й соціальними кризами, досягненнями й негараздами – як сьогоднішніми, так і вчорашніми. Проте за жодних умов ця суспільна сила, й у першу чергу – УСВА, не поступалася високими принципами, не відходила від головної мети – консолідації й координації зусиль ветеранів афганської війни та учасників збройних конфліктів в інших країнах у справі якнайефективнішого використання наявних можливостей для захисту своїх законних прав.

Активна участь у суспільно значимих справах з соціального захисту ветеранів, членів родин полеглих згуртувала й загартувала організацію, підвищила її авторитет у суспільстві, дала можливість посісти свою нішу в громадсько-політичному житті країни. Сьогодні УСВА – це майже 136 тисяч членів Спілки, об’єднаних в 27 регіональних, 639 міських і районних, 918 первинних організаціях.

Політичним визнанням організованого „афганського” руху в Україні, уособленого УСВА, його активної й виваженої суспільно-політичної позиції, вагомого внеску в розбудову громадянського суспільства став Указ Президента України від 11 лютого 2004 року. Цим Указом **15 лютого – день виведення радянських військ з Афганістану – визнано Днем вшанування учасників бойових дій на територіях іноземних держав** [8].

У своїй діяльності УСВА пройшла шлях від розрізнених клубів, спілок воїнів запасу й інтернаціоналістів до потужного, структурованого й організаційно міцного „афганського” руху. Чи означає самоліквідація партії, знищення владою Держкомітету у справах ветеранів втрату „афганським” рухом багатовекторності, цього нашого феномена? Зовсім ні. Основний зміст українського феномена „афганського” руху полягає в тому, що це не стільки і не тільки УСВА, а досить складна, самодостатня багатовекторна система, яка працює злагоджено як в цілому, так і автономно в кожному з векторів і на трьох рівнях – центральному, регіональному та місцевому. При цьому як кожен із векторів зокрема, так і всі спільно спрямовані до єдиної мети – вирішення ветеранських проблем. У випадку „збою” на одному з них активізуються інші, не послаблюючи рух в цілому.

Тому й нині „афганський” рух в Україні – це організована на суспільно-політичному й державному рівнях, захищена законодавчо соціально-демографічна категорія громадян, об’єднана виконаним інтернаціональним обов’язком на військово-професійному рівні й діяльністю з соціального захисту ветеранів війни, членів родин полеглих.

Як вважав видатний український педагог В. Сухомлинський, почуття сучасності, тобто причетності до всього важливого, що відбувається зараз, почуття відповідальності за розвиток подій наших днів, невіддільне для нас від іншого почуття – почуття історії, причетності до минулого нашої Батьківщини й людства, відповідальності за їх майбутнє.

Література:

1. Програма діяльності УСВА на перехідний період // Набат. Газета УСВА. – 1992. - №6 (11).
2. Третій тост. Газета ветеранів війни. – 1994. – Грудень. - №47 – 48.
3. IV звітно-виборна конференція УСВА. Протокол. – Поточний архів УСВА.
4. V звітно-виборна конференція УСВА. Протокол. Поточний архів УСВА.
5. Підраховано нами (С. Ч.)
6. Питання Міністерства праці та соціальної політики. Указ Президента України від 20 квітня 2005 року № 679/2005. – Урядовий кур'єр. – 2005. – 22 квітня.
7. Третій тост. – 2005. – Червень - №12 (300).
8. Про День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Указ Президента України від 11 лютого 2004 року №189/2004. – Урядовий кур'єр. – 2004. – 14 лютого.